

University of Tehran press

Semiotic analysis of the body language of Farhangian University student teachers while presenting

Mostafa Bagherian far *✉ 0000-0001-5552-7887

Department of Educational and Curriculum Innovations, Institute for Research and Planning in Higher Education, Tehran, Iran.

Email: m.bagherian@irphe.ac.ir

ABSTRACT

Having good communication skills is one of the main professional criteria to be effective in teaching and presentation. This research tries to analyze the body language of the student teachers of Farhangian University while presenting and interpret the common discourses in their body language. In order to achieve this goal, a qualitative approach of a combination of collaborative observation and phenomenology methods has been used. The statistical population of the research consisted of professors and students of Farhangian University in the academic year of 1402-403. The research sample was selected through purposeful sampling of the desired type Of cases, and according to the theoretical saturation, 10 professors and 18 student teachers were selected. The data collection tool was through observation and semi-structured interview, after the research objectives were determined, the presentation of the student teachers was observed, recorded and written. Structural-interpretive analysis was used to analyze the data and the details of the findings were interpreted. The results showed that the student teachers used body language signs for twelve types of discourse, including the discourse of completing the content, the discourse of persuasion, assertiveness and non-assertiveness of the presenter, emphasis on verbal content, maintaining and establishing calmness, empowerment and mastery. Provider, provider's trust and lack of trust, approval and disapproval, control and warning to students, participation of students in the classroom, balance and observance of justice and interaction with students are used. In the end. it can be said that

ARTICLE INFO

Article history:
Received: 17 April 2024
Received in revised form
19 June 2024
Accepted: 21 June 2024
Available online:
Summer 2024

Keywords:

Communication, verbal
communication, non-
verbal communication,
body language,
presentation..

bagherian far, M. (2024). Semiotic Analysis of the Student-teachers' Body language During Classroom Presentation at the Farhangian University. *Journal of Foreign Language Research*, 14 (2), 287-302. <http://doi.org/10.22059/jflr.2024.376691.1129>

© The Author(s).

Publisher: The University of Tehran Press.

DOI: <http://doi.org/10.22059/jflr.2024.376691.1129>

* The author is a faculty member of Higher Education Research and Planning Institute. He has published numerous national and international articles in the field of curriculum, evaluation, teaching and body language.

انتشارات دانشگاه تهران

تحلیل نشانه‌شناختی زبان بدن دانشجومعلم‌ان دانشگاه فرهنگیان در ضمن ارائه کلاسی

مصطفی باقریان فر*

ORCID ID: 0000-0001-5552-7887

گروه نوآوری آموزشی و درسی، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، تهران، ایران.

Email: m.bagherian@irphe.ac.ir

چکیده

داشتن مهارت‌های ارتباطی خوب یکی از اصلی‌ترین معیارهای حرفه‌ای برای تأثیرگذاری در تدریس و ارائه کلاسی است. این پژوهش می‌کوشد تا چگونگی زبان بدن دانشجومعلم‌ان دانشگاه فرهنگیان را در ضمن ارائه کلاسی تحلیل نموده و نوع گفتمان‌های رایج در زبان بدن آن‌ها را تفسیر نماید. برای نیل به این هدف از رویکرد کیفی از نوع تلفیقی از روش‌های مشاهده مشارکتی و پدیدارشناسی استفاده شده است. شرکت‌کنندگان پژوهش را استادان و دانشجویان دانشگاه فرهنگیان در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۳ تشکیل می‌دادند. نمونه پژوهش از طریق نمونه‌گیری هدفمند از نوع موارد مطلوب انتخاب شد و با توجه به اشباع نظری ۱۰ نفر استاد و ۱۸ نفر دانشجومعلم انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها از طریق مشاهده مشارکتی و مصاحبه نیمه‌ساختاریافته بوده است که پس از مشخص شدن اهداف تحقیق، ارائه دانشجومعلم‌ان مشاهده، ضبط و مکتوب شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از تحلیل ساختاری - تفسیری استفاده شده است و جزئیات یافته‌ها مورد تفسیر قرار گرفت. نتایج نشان داد دانشجومعلم‌ان در ارائه کلاسی خود نشانه‌های زبان بدن را به‌منظور دوازده نوع گفتمان از جمله گفتمان تکمیل کردن مطالب، گفتمان اقناع‌سازی، قاطعیت و عدم قاطعیت ارائه‌دهنده، تأکید بر مطالب کلامی، حفظ و برقراری آرامش، توانمندی و تسلط ارائه‌دهنده، اعتماد و کم‌اعتمادی ارائه‌دهنده، تأیید و مخالفت، کنترل و هشدار به دانشجویان، مشارکت دانشجویان در کلاس درس، تعادل و رعایت عدالت و تعامل با دانشجویان استفاده می‌نمایند. در نهایت می‌توان گفت با بهره‌گیری مطلوب و اصولی از مهارت‌های غیرکلامی می‌توان ارتباط موفق‌تری با دانشجویان داشت و از سوءتفاهم‌ها و آغاز هرگونه تعارضی جلوگیری کرد.

اطلاعات مقاله

تاریخ ارسال: ۱۴۰۳/۰۱/۲۹
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۳/۳۰
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۴/۰۱
تاریخ انتشار: تابستان ۱۴۰۳
نوع مقاله: علمی پژوهشی

کلید واژگان:

ارتباط، ارتباط کلامی، ارتباط غیرکلامی، زبان بدن، ارائه کلاسی، دانشگاه فرهنگیان.

باقریان فر، مصطفی. (۱۴۰۳). تحلیل نشانه‌شناختی زبان بدن دانشجو معلم‌ان دانشگاه فرهنگیان در ضمن ارائه کلاسی. پژوهش‌های زبانشناختی در زبان‌های خارجی، دوره ۱۴، شماره ۲، تابستان ۱۴۰۳، از صفحه ۲۸۷ تا ۳۰۲.

DOI: <http://doi.org/10.22059/jflr.2024.376691.1129>

The Author(s).

Publisher: The University of Tehran Press.

DOI: <http://doi.org/10.22059/jflr.2024.376691.1129>

*نویسنده عضو هیئت علمی موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی بوده و دارای مقالات متعدد بین‌المللی و ملی در حوزه برنامه‌ریزی درسی، ارزشیابی، تدریس و زبان بدن بوده است.

صورت، لباس‌ها، حالت‌ها، صداها و لحن‌ها را نشان می‌دهد و مشاهده می‌کنیم که این رفتارها پیام‌هایی را در مورد ابعاد مختلفی چون حالات و نگرش این افراد در آن لحظه ارائه می‌دهند (گولک و تمل^۳، ۲۰۱۵).

انسان‌شناسان در زمینه‌های روان‌شناسی، زبان‌شناسی و جامعه‌شناسی به‌طور مداوم به بررسی نحوه عملکرد زبان بدن و معنای آن پرداخته‌اند. اگرچه توصیف دقیق معانی همه نشانه‌ها غیرممکن است، مفاهیم اساسی در مورد زبان بدن امروزه پیشرفت کرده‌اند. از نظر تاریخی، رومی‌ها و یونانیان باستان اولین کسانی بودند که زبان بدن و ارتباط بین کلمات و حرکات را مطالعه کردند. بقراط و ارسطو^۴ تفاوت‌های بین گفتار و شخصیت افراد را به‌گونه‌ای متفاوت تفسیر کردند. رومی‌ها استدلال می‌کردند که کلمات به‌تنهایی چیزی نیستند که مردم را به حرف زدن وادار کنند. علاوه بر این، آنها گفتند که بدن آنها تقلید گفتار همراه با کلمات است. سیسرو^۵، فیلسوف رومی باستان، معتقد بود که برای برقراری ارتباط، بدن، کلمات، حرکات و حالات چهره باید همه یکپارچه باشند. اولین اثر علمی در مورد این موضوع در سال ۱۶۴۴ توسط جان بولور^۶ با انتشار کتاب *تاریخ طبیعی دست منتشر شد*. او بیش از صد مورد را بررسی کرد (بدیر و دسکان^۷، ۲۰۲۳).

اولین مطالعه در مورد زبان بدن توسط کنی زکس^۸ صورت گرفت. او چگونگی استفاده از حرکات بدن و چهره را برای برقراری ارتباط و تفاوت بین علامت‌ها و حرکات را مورد بررسی قرار داد (رایان و شرنگ^۹، ۲۰۰۸). همچنین داروین^{۱۰}، اولین کسی بود که به‌طور علمی روی زبان بدن کار کرد. در سال ۱۸۷۲ کتابی به نام *بیان احساسات در انسان و حیوان* توسط داروین منتشر شد که در آن کتاب عنوان کرد، تمام پستانداران به احساسات در چهره اعتماد می‌کنند، ضمن این که او با مطالعه برداشت‌های گروهی ۲۴ نفره از تصاویر ثبت‌شده توسط یک عکاس فرانسوی، در زمینه مفهوم حرکات و اشکال چهره انسان به آزمایش و ثبت مشاهداتش در کتاب پرداخت که بیش از ۲۰۰۰ حالت چهره برای انسان‌ها ثبت کرد لیکن متخصصین زبان بدن می‌گویند: تنها ۳۰۰ الی ۴۰۰ مورد از این تعداد برای ما دارای مفهوم هستند و سایر حالات اکنون بی‌معنی هستند.

ارتباط را می‌توان به‌عنوان فرایند تأثیرگذاری بر شخص دیگر از طریق چندین نماد تعریف کرد؛ به عبارتی ارتباط، فن انتقال اطلاعات، افکار و رفتارهای انسانی از یک شخص به شخص دیگر است. افراد در خانه، محل کار، مدرسه، دانشگاه و در بسیاری از محیط‌های زندگی خود با یکدیگر در ارتباط هستند. ارتباطات در آموزش، مانند تمام ابعاد زندگی جایگاه قابل توجهی دارد. به‌طور کلی آموزش یک فعالیت ارتباطی است. کارایی و اثربخشی ارتباط عمدتاً به کیفیت ارتباط بین مربیان و فراگیران بستگی دارد. در همین ارتباط، این عقیده که معلمان باید از مهارت‌های ارتباطی قوی و مؤثر برخوردار باشند برای تدریس مؤثر مهم و حیاتی است؛ لذا یاددهی و یادگیری معانی و مفاهیم زبان‌های مختلف به معلمان به‌ویژه دانشجومعلم از اهمیت اساسی برخوردار است.

زبان نقش محوری در زندگی روزمره ایفا می‌کند و به‌عنوان یک نظام پیچیده برای شخصیت ما و تسهیل ارتباط مؤثر با دیگران عمل می‌کند. به‌طور کلی، ارتباط را به دو نوع کلامی و غیرکلامی تقسیم کرده‌اند. همچنین از منظر والش^۱ و همکاران (۲۰۲۴) ارتباط بین انسان‌ها می‌تواند عمدی و غیرعمدی باشد و ممکن است از هر دو نشانه کلامی و غیرکلامی استفاده کند. این دو نوع ارتباط به هم وابسته‌اند و گاهی اوقات همراه هم‌دیگر اتفاق می‌افتند. به ارتباط غیرکلامی «زبان بدن»^۲ می‌گویند (جلیلیان و همکاران، ۱۴۰۲). از آنجایی که فرایند یادگیری عموماً یک فرایند تعاملی است، لذا معلمان آینده کشور باید از هر دو نوع ارتباط استفاده کنند. برای اصطلاح زبان بدن واژگان متعددی از جمله زبان بی‌واژه یا زبان بی‌زبانی، زبان رفتار (روستایی، ۱۳۹۲)، زبان اشاره یا زبان خاموش، هشیاری بدنی، زبان احساسات (حسینی، ۱۳۹۲)، زبان اندام، ارتباط غیرکلامی و گفتار بی‌صدا (بهنام و همکاران، ۱۳۹۳) استفاده شده است. زبان بدن نوعی واکنش است که افراد در موقعیت‌هایی که نمی‌توانند در برابر محرک‌های مختلف درونی و بیرونی خود را به‌صورت کلامی ابراز کنند، از اولین و اصلی‌ترین زبان یعنی زبان بدن استفاده می‌کنند. زبان بدن، آداب مختلف افراد مانند حرکات و حالات

^۶- John Bulwer

^۷- Bedir & Daskan

^۸- kinesics

^۹- Ryan & Schrank

^{۱۰}- Darwin

^۱- Walsh

^۲- Body Language

^۳- Gulec & Temel

^۴- Hippocrates & Aristotle

^۵- Cicero

(جمالی و افضل‌طوسی، ۱۳۹۸). بر خلاف زبان‌های گفتاری، زبان اشاره یک نحو جداگانه دارد. یک علامت می‌تواند نشان‌دهنده یک الفبا، یک کلمه یا حتی یک جمله کامل باشد. علاوه بر این، زبان اشاره، مانند هر زبان دیگری، در طول زمان دستخوش توسعه و تکامل می‌شود (مؤسسه ملی ناشنوایی و سایر اختلالات ارتباطی^{۱۱}، ۲۰۲۳). با توجه به گزارش سازمان جهانی بهداشت بیش از ۵ درصد (۴۶۶ میلیون نفر) از جمعیت جهان اختلال شنوایی دارند و پیش‌بینی شده است که تا سال ۲۰۵۰ این تعداد به ۹۰۰ میلیون نفر برسد که معادل یک نفر از هر ده نفر است (سازمان جهانی بهداشت، ۲۰۲۳). آمار و نتایج حاکی از آن است که در آینده نیاز بیشتری به زبان اشاره وجود دارد.

استفاده از زبان بدن توسط معلمان و مربیان ضروری است. معلمی که از زبان بدن استفاده نمی‌کند نمی‌تواند به‌طور مؤثر به فراگیرانش آموزش دهد، همان‌طور که یک کشتی بدون بادبان نمی‌تواند به صورت دلخواه در دریا حرکت کند. بخشی از فعالیت‌هایی که استادان برای دانشجویان جهت کسب نمره مشخص می‌کنند باید به‌صورت ارائه مطالب در کلاس درس برای دانشجویان سخنرانی کنند. نحوه ارائه کلاسی دانشجویان تأثیر بسزایی در کسب نمرات بالاتر آنان دارد. از جمله عوامل مؤثر و مهم در یک ارائه خوب، استفاده از زبان بدن است. به عبارتی دیگر، زبان بدن مهم‌ترین بعد ارائه دانشجویان است. در صورتی که دانشجویان تکنیک‌های استفاده از زبان بدن را به کار بگیرند قطعاً می‌توانند یک ارائه شگفت‌انگیز داشته باشند و نمرات بالاتری را کسب کنند. علاوه بر این، فرایند یادگیری عموماً یک فرایند تعاملی است و در این فرایند، دانشجویان معلمان باید نه تنها از زبان کلامی بلکه از زبان غیرکلامی استفاده کنند. دانشجویان معلمان ملزم به استفاده مؤثر از این دو نوع زبان بدن هستند تا فرایند ارائه مؤثر را به نحو احسن انجام دهند.

هر یک از دانشجویان از زبان بدن خود به‌منظور خاصی در هنگام ارائه کلاسی استفاده می‌کنند. همچنین، از آنجایی که معلمان معماران جوامع هستند، یک اقدام ضعیف توسط آنها یا اصطلاح اشتباهی که آنها تدریس می‌کنند نه تنها بر فرد بلکه بر کل جامعه نیز تأثیر می‌گذارد. اثربخشی معلمان از این واقعیت ناشی می‌شود که آنها آموزش را سازماندهی و اداره می‌کنند که یک فرایند ارتباطی است. در آموزش که یک فرایند

ارتباطی است، زبان بدن مربیان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده و برای دانشجویان ضروری است. به همین دلیل، معلمان آینده باید بتوانند زبان بدن دانش‌آموزان را تفسیر کرده و آن را به‌طور فعال در درس‌های خود بگنجانند. عبارات غیرکلامی به‌طور غریزی رخ می‌دهند و برای داشتن معنای کامل ارتباط بسیار مهم هستند. هنگام نگاه زبان بدن دانشجویان معلمان می‌توان فهمید که هر یک از آنها در هنگام ارائه دادن مطالب و پاسخ دادن به سؤالات دانشجویان چه واکنشی از خود نشان می‌دهند و زبان بدن آن‌ها چگونه است، میزان آمادگی و تسلط بر محتوا و انتقادپذیری آن‌ها چقدر است و اینکه تا چه میزان احساسات دانشجویان را درگیر می‌کنند و با احساسات بد و خوب چگونه کنار می‌آیند. به همین منظور پژوهش حاضر سعی بر آن دارد تا با مد نظر قراردادن پیشینه پژوهشی و عدم کفایت مطالعات صورت گرفته، چگونگی زبان بدن دانشجویان دانشگاه فرهنگیان را در ضمن ارائه کلاسی تحلیل نموده و نوع گفتمان‌های رایج در زبان بدن آن‌ها را تفسیر نماید و به سؤال پژوهشی ذیل پاسخ دهد:

❖ نوع گفتمان زبان بدن دانشجویان دانشگاه

فرهنگیان در ضمن ارائه کلاسی چیست؟

۲. پیشینه پژوهش

۱.۲. پیشینه نظری

مفهوم زبان در نیمه اول قرن بیستم تغییر قابل توجهی کرد. در ابتدا به‌عنوان نوعی تقلید از زبان گفتاری یا روشی برای انتقال بصری نشانه‌های کلامی تلقی می‌شد. با این حال، بعداً در قرن بیستم، مشخص شد که زبان اشاره ترجمه مستقیم کلمات گفتاری نیست. در عوض، از نشانه‌ها برای انتقال معنا به‌طور مستقل استفاده می‌کند. کشورها یا مناطق مختلف دارای زبان اشاره منحصر به فرد هستند که به‌طور جهانی مشترک نیستند. در سرتاسر جهان، بیش از ۱۳۵ زبان اشاره متمایز وجود دارد و حتی کشورهایی که یک زبان گفتاری مشترک دارند، مانند استرالیا، ایالات متحده و انگلیس، زبان‌های اشاره متمایز خود را دارند (آی‌مدیا^{۱۲}، ۲۰۲۳). وضوح ارتباط بین انسان‌ها جهت انتقال پیام ممکن است به دلیل متغیرهای تأثیرگذار مانند اختلال در بینایی و شنوایی، واگرایی عصبی، فرهنگ، لهجه، زبان مادری و حرکات، به‌طور اشتباه تفهیم شده یا مبهم باشد (والش و همکاران، ۲۰۲۴). تفسیر فرهنگ زبان بدن یک مسیر پایدار است که به تفسیرکنندگان نیاز دارد تا مطلع بمانند و

^{۱۲}- Ai-Media

^{۱۱}- National Institute on Deafness and Other Communication Disorders

تفسیرهای خود را با تکامل عبارات و هنجارهای فرهنگی تطبیق دهند. تشخیص این نکته ضروری است که فرهنگ‌ها ثابت نیستند و دائماً در طول زمان تغییر و توسعه می‌یابند (تولپبرگن و کارژوباوا،^{۱۳}، ۲۰۲۳).

حرکات دست و حالات صورت که به‌عنوان بخش جدایی‌ناپذیر نشانه‌های دستی و غیردستی عمل می‌کنند، اجزای اصلی زبان اشاره هستند. نشانه‌های دستی شامل شکل دست، موقعیت، مکان و حرکت هستند تا معانی را از طریق نشانه‌ها منتقل کنند. نشانه‌های غیردستی توسط سایر قسمت‌های بدن مانند نگاه و حرکت چشم، الگوهای لب، دهان، حرکات بدن و جهت‌گیری سر تولید می‌شوند. درحالی‌که نشانه‌های دستی معمولاً برای انتقال کلمات یا عبارات و نشانه‌های غیردستی برای انتقال اطلاعات دستوری و احساسی استفاده می‌شوند. زبان بدن وقتی مؤثر است که ارتباط کلامی ناکافی باشد و یا امکان برقراری ارتباط کلامی وجود نداشته باشد. از آنجایی‌که بیش از ۵۰ درصد پیام گاهی از طریق زبان بدن منتقل می‌شود فرد می‌تواند موافقت خود را با سر تکان دادن و علاقه خود را با گرفتن دست دوست خود نشان دهد (الاککیا، ویجایاکومار و کومار،^{۱۴}، ۲۰۲۱). در ادبیات فارسی به مواردی می‌توان اشاره کرد که جلوه‌های غیرکلامی زبان را نشان می‌دهند. به‌طور مثال در دیوان صائب تبریزی آمده است:

لال می‌فهمد به‌آسانی زبان لال را^{۱۵}

و یا رعدی آذرخشی احساس خود را نسبت به برادر لالش چنین بیان کرده است:

«من ندانم به نگاه تو چه رازی است نهان که

من آن راز توان دیدن و گفتن نتوان.»^{۱۶}

نشانه‌گر واقعی احساسات افراد در هر یک از فرهنگ‌های مختلف قراردادهای فرهنگی خاص خود را دارند. اشتباهات در زبان بدن می‌تواند بر موفقیت در ایجاد روابط و گفتگوها تأثیر منفی بگذارد و خطاهای جدی می‌تواند منجر به از دست دادن موقعیت و فرصت شود. چندین باید و نباید در زبان بدن وجود دارد و رعایت و اتخاذ آنها منجر به ارتباط موفق با دیگران می‌شود. به‌طور مثال، نشان دادن انگشت به سمت افراد در حین سخنرانی منفی به نظر می‌رسد و نشانه‌های اشتباهی را به

مخاطب ارسال می‌کند. در مقابل باز بودن کف دست نشانه‌ای از صداقت و گشاده‌رویی است. باید هماهنگی و همگامی مؤثری بین زبان شفاهی و زبان بدن برای ارتباط مؤثر در جمع وجود داشته باشد (رائو،^{۱۵}، ۲۰۱۷).

نتایج پژوهش محرابیان حاکی از آن بود ۹۳ درصد (۳۸ درصد صدا، ۵۵ درصد سایر نشانه‌های غیرکلامی) از تأثیر پیام‌ها از طریق نشانه‌های غیرکلامی و ۷ درصد از طریق کلامی دریافت می‌شود. همچنین نتایج مطالعه بیردویستال^{۱۶} (۱۹۷۴) نشان داد بیش از ۶۵ درصد از ارتباطات از طریق ارتباط غیرکلامی رخ می‌دهند. در واقع یک فرد معمولی به‌طور متوسط در طول روز ۱۰ تا ۱۱ دقیقه صحبت می‌کند که ممکن است میانگین هر جمله ۲/۵ ثانیه طول بکشد (پیس،^{۱۷}، ۲۰۰۳). زبان بدن، علاوه بر اینکه در امور زندگی روزمره کاربرد دارد در هنرها و مشاغل مختلف مورد توجه قرار گرفته است. دانشجومعلمانی دانشگاه فرهنگیان از جمله کسانی هستند که به مدت چهار سال خود را آماده کلاس‌های درس در آموزش و پرورش خواهند کرد و باید در این مدت مهارت‌های لازم را جهت تدریس در کلاس‌های درس بیاموزند. عوامل زیادی در موفقیت عملکرد آنها تأثیرگذارند. زبان بدن دانشجومعلمانی یکی از اصلی‌ترین مهارت‌ها و معیارهای حرفه‌ای برای یک تدریس موفق و بهبود نگرش افراد است. در کلاس‌های درس دانشگاه‌ها، استاد می‌تواند از طریق زبان بدن با دانشجو ارتباط چشمی برقرار کند. این وضعیت حاکی از آن است که مهارت‌های زبان بدن استادان مهم و دارای اهمیت هستند. استادان و دانشجویان در طول کلاس درس در تعامل متقابل و مستمر هستند و ممکن است چندین پیام مثبت و منفی را به‌صورت آگاهانه و ناآگاهانه با استفاده از زبان بدن خود ارائه دهند.

زبان بدن دارای ویژگی‌های شهودی، ارتباطی و دلالت‌کننده و سوسه‌آمیز است. در ویژگی شهودی، مدرسان از حالت چهره خود برای ارائه اطلاعات با دادن برخی دستورات در کلاس‌ها استفاده می‌کنند، در ویژگی ارتباطی، زبان بدن در برقراری ارتباط با فراگیران تأثیرگذار بوده و در ویژگی دلالت‌کننده و سوسه‌آمیز، گاهی فراگیران با حدس زدن از زبان بدن مدرسان، مفاهیم را درک می‌کنند؛ چراکه فراگیران دارای تخیل قوی هستند (تای،^{۱۸}، ۲۰۱۴). نوع نگاه، ایما و اشارات، طریقه

^{۱۷}- Pease

^{۱۸}- Tai

^{۱۳}- Tolepbergen & Karzhaubaeva

^{۱۴}- Elakkiya, Vijayakumar, & Kumar

^{۱۵}- Rao

^{۱۶}- Birdwhistell

راه رفتن، نشستن، لحن صدا، نحوه لباس پوشیدن و همه این موارد می‌توانند اطلاعات بسیاری را به مخاطب انتقال دهند و واقعیت این است که حتی ارائه‌دهنده وقتی صحبت نمی‌کند مطالب زیادی را به مخاطب خود انتقال می‌دهد.

۲.۲. پیشینه تجربی

نتایج پژوهش سن (۲۰۰۶) نشان داد فراگیران تحت تأثیر زبان بدن مثبت و منفی مدرسان خود قرار می‌گیرند و تأکید می‌شود که حرکات مثبت زبان بدن توسط مدرسان در ارتباطات کلاس درس استفاده شود و بر فراگیران تأثیر مثبت دارد. کارآمد بودن زبان بدن، احساس و ادراک دیگران از فرد را تحت تأثیر قرار خواهد داد. عدم آگاهی از دانش زبان بدن با ارتباط غیرکلامی باعث می‌شود انسان پیام‌های دیگران را دریافت نکند و همچنین پیام درست و مطلوب به دیگران نفرستد (جیمز^{۱۹}، ۲۰۲۰).

نتایج پژوهش بدیر و دسکان (۲۰۲۳) نشان داد استفاده مؤثر از زبان بدن برای حفظ کنترل و نظم درسی می‌تواند اثرات مثبتی برای مدرسان داشته باشد و به‌طور قابل‌توجهی به مدیریت کلاس کمک کند. معلمانی که مهارت‌های ارتباط غیرکلامی را درک می‌کنند، می‌توانند توضیحات خود را روشن کنند و فراگیران این اطلاعات را حفظ کنند. زبان بدن جزء اضافی ارتباط است. وضوح آنچه را که قرار است بیان شود افزایش می‌دهد. معلمان باید ارائه خود را با مهارت‌های غیرکلامی تکمیل کنند. نتایج پژوهش کوچوک^{۲۰} (۲۰۲۳) نشان داد استفاده مؤثر از زبان بدن در کلاس درس ضروری است. استادان باید از زبان بدن خود آگاه باشند و از آن برای انتقال نگرش‌ها و احساسات مثبت به دانشجویان خود استفاده کنند. استادان می‌توانند این کار را با ایجاد فضای یادگیری مطلوب در کلاس انجام دهند. هیچ‌کدام از مشارکت‌کنندگان دیدگاه منفی نسبت به زبان بدن ابراز نکردند و مشخص شد که آنها مشتاق هستند تا بیشتر در مورد زبان بدن بیاموزند.

نتایج پژوهش گولک و تمل (۲۰۱۵) نشان داد معلمانی که توانایی استفاده از زبان بدن را دارند کلاس را بهتر مدیریت می‌کنند و معلمانی که می‌توانند به‌طور مؤثر با دانش‌آموزان ارتباط برقرار کنند در کار خود موفق‌تر هستند. آنها بیان می‌کنند دوره‌هایی که معلمانی که با لیخند وارد کلاس می‌شوند بیشتر مورد توجه دانش‌آموزان قرار می‌گیرد و حرکات و تقلیدهای

معلمان نقش مهمی در درک دانش‌آموزان از یک سخنرانی دارد. حرکاتی که معلمان هنگام سخنرانی استفاده می‌کنند توجه دانش‌آموزان را به درس افزایش می‌دهد. معلمانی که در طول تدریس ارتباط چشمی برقرار می‌کنند، آنها را قادر می‌سازد تا تدریس جامع‌تری ارائه دهند. چهره خندان معلمان علاقه دانش‌آموزان را به درس افزایش می‌دهد. معلمان پرانرژی در کلاس درس علاقه دانش‌آموزان را به درس تحریک می‌کنند و معلمانی که دانش‌آموزان را در حین سخنرانی نگاه می‌کنند، سخنرانی مؤثرتری ارائه می‌دهند.

۳. روش‌شناسی پژوهش

پژوهش کاربردی حاضر با استفاده از گفتمان تفسیری، رویکرد روش‌شناختی کیفی از نوع تلفیقی از روش‌های مشاهده مشارکتی و پدیدارشناسی صورت گرفته است. مشاهده مشارکتی یک روش کیفی است که ریشه در سنت قوم‌نگاری دارد و می‌توان آن را طبیعی‌ترین و چالش‌برانگیزترین روش در سنت کیفی دانست. محقق در این روش تلاش می‌کند فعالیت‌های روزمره افراد را با مشاهده صرف یا مشاهده مشارکتی مطالعه کند تا به چرایی و چگونگی آن فعالیت پی ببرد؛ لذا مشاهده مشارکتی و پدیدارشناسی می‌تواند ما را به نتیجه مطلوب (معناشناسی نشانه‌های زبان بدن دانشجومعلم در هنگام ارائه کلاسی) برساند. جامعه آماری پژوهش حاضر را استادان و دانشجومعلمان پردیس‌های دخترانه و پسرانه دانشگاه فرهنگیان استان کهگیلویه و بویراحمد در سال ۱۴۰۲ به‌عنوان مشارکت‌کنندگان بالقوه تشکیل می‌دادند که از بین آنها ۱۰ نفر استاد و ۱۸ نفر دانشجومعلم با استفاده از رویکرد هدفمند و روش نمونه‌گیری هدفمند و استفاده از معیار کفایت «اشباع نظری^{۲۱} اطلاعات» انتخاب شدند؛ بدین‌گونه که مشاهده‌ها و مصاحبه‌ها تا جایی پیش رفت که محقق به اشباع نظری رسید و مشاهده‌ها و مصاحبه‌های بیشتر، اطلاعات جدیدی ارائه نمی‌کرد و در طی چند مشاهده و مصاحبه پایانی، پژوهشگر به این نتیجه رسید که مضامین در حال تکرار شدن هستند.

پژوهشگر مشاهده مشارکتی را از ابتدای آبان ۱۴۰۲ به مدت ۷۰ روز از گروه‌های مختلف شروع کرد. بعد از انتخاب موضوعات ارائه برای دانشجویان، زمان ارائه دانشجویان برای هر یک از آنها مشخص گردید. دانشجویانی که در طول ترم

^{۲۱}- Theoretical Saturation

^{۱۹}- James

^{۲۰}- Kucuk

ارائه داشتند کاملاً تحت نظر بودند و رفتار و علائم زبان بدن آنها ثبت و یادداشت می‌گردید. بعد از هر جلسه ارائه مطالب دانشجویان، علائم و رفتار آنها مورد بررسی قرار می‌گرفت. علاوه بر این، جهت غنی‌تر کردن یافته‌های پژوهش با ۱۰ نفر از اعضای هیئت علمی دانشگاه فرهنگیان مصاحبه نیمه-ساختاریافته به عمل آمد. بدین صورت که اهداف پژوهش یک ماه قبل از مصاحبه برای مصاحبه‌شونده توضیح داده شد و از آنها درخواست گردید برای پاسخ درست به سؤالات مصاحبه بهتر است علائم زبانی دانشجو معلمان را در هنگام ارائه مطالب در کلاس‌هایشان مشاهده و یادداشت کنند. قبل از انجام مصاحبه نسبت به محرمانه بودن داده‌ها اطمینان داده شد و مصاحبه با اجازه آن‌ها با استفاده از دستگاه ضبط صوت ضبط گردید، سپس به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها بر روی کاغذ پیاده شدند. مصاحبه فردی توسط پژوهشگر در شرایطی غیررسمی انجام شد. جلسات بین ۱۸ تا ۲۷ دقیقه به طول انجامید. پژوهشگر برای انجام مصاحبه‌ها، علاوه بر نامه، به صورت حضوری و تلفنی با مصاحبه‌شونده گفتگو نمود. پژوهشگر با کوشش زیاد سعی نمود رضایت مصاحبه‌شونده را جلب کند. زمان و مکان مصاحبه توسط مصاحبه‌شوندگان تنظیم شد.

هم‌رسانی^{۲۲} یک جنبه مهم روایی را مناسبت و مربوط بودن دانسته و منظور آن است که هر پژوهشی هم باید برای پژوهشگران و هم خوانندگان مقاله با معنا و مفید باشد و این ملاک برای ارزشیابی پژوهش کیفی دارای اهمیت شایانی است. به منظور تبیین صحت و استحکام داده‌ها که به نوعی مشابه روایی و پایایی پژوهش‌های کمی است، با استفاده از مطالعه و بررسی مستمر داده‌ها، بازنگری تجزیه و تحلیل انجام شده توسط همکاران، طرح و بازنگری نوشته‌ها توسط شرکت‌کنندگان در مطالعه مقبولیت داده‌ها انجام گرفت. برای افزایش پایایی پژوهش، مصاحبه‌ها با یک برنامه قبلی در یک فضای مناسب و رعایت شرایط مصاحبه با راهنمایی‌های لازم و به دور از سوگیری و اعمال نظر شخصی و با استفاده از دستگاه ضبط صوت انجام می‌گرفت. هم‌زمان با گردآوری داده‌ها، تجزیه و تحلیل آن‌ها با دو هدف بازخورد برای مصاحبه‌های

فردی و اطمینان از اشباع داده‌ها آغاز شد. علاوه بر این، از روش مسیر ممیزی برای تأیید صحت و درستی داده‌ها استفاده شد. در مسیر ممیزی، افراد از خارج از پژوهش که به مطالعات کیفی آشنا هستند به عنوان ارزیاب و ناظر عمل می‌نمایند. در پژوهش حاضر از یک ناظر خارجی باتجربه در تحقیق کیفی استفاده شد که زیربنای نظری، فرایند جمع‌آوری داده‌ها و فرایند تحلیل را بررسی و تأیید نمود و در نتیجه پایایی مطالعه حاصل گردید.

تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی پژوهش از طریق روش-های ساختاری^{۲۳} و تفسیری^{۲۴} انجام شده است و جزئیات یافته‌ها مورد بررسی و تفسیر قرار گرفته‌اند. این نوع تحلیل به منظور ارائه داده‌های جمع‌آوری شده به خواننده از طریق تفسیر و ویرایش، انجام گرفته است. پس از اینکه مصاحبه‌های صورت‌گرفته پیاده‌سازی شدند و یادداشت‌های حاصل از مشاهده مشارکتی، مقوله‌های اصلی درون متن بررسی، شناسایی و طبقه‌بندی گردیدند، سپس مؤلفه‌های فهرست‌شده تعدیل و موارد مشابه ترکیب شدند و در نهایت گفتمان‌های محوری پژوهش شناسایی شدند. از نکات اخلاقی پژوهش حاضر می‌توان به محرمانه بودن اطلاعات شخصی مصاحبه‌شوندگان، مختار بودن برای شرکت در مصاحبه و نتایج حاصله از مصاحبه‌ها بود که به هر یک از مشارکت‌کنندگان در خصوص رعایت نکات اخلاقی اطمینان خاطر داده شد.

۴. یافته‌ها

به‌طور کلی یافته‌های به‌دست‌آمده از بررسی و تحلیل زبان بدن ۱۸ ارائه‌دهنده و ۱۰ مصاحبه‌شونده می‌باشند. در ابتدای ترم تحصیلی به دانشجویان گفته شد که هر دانشجو به مدت ۱۰ تا ۱۲ دقیقه در کلاس درس پیرامون موضوع‌های مشخص شده ارائه (سخنرانی) کند. دانشجویان از رشته‌های متفاوت (آموزش ابتدایی، آموزش زبان و ادبیات فارسی، مشاوره) بودند. علاوه بر این، فرصت ۴ دقیقه‌ای به سایر دانشجویان داده می‌شد تا مطالب ارائه‌کننده را نقد کنند و سپس ارائه‌دهنده وظیفه داشت در پایان ارائه خود، به مدت ۳ تا ۴ دقیقه به سؤالات و ابهامات دانشجویان پاسخ دهد و جمع‌بندی خود را انجام دهد؛ لذا زبان بدن هر یک از دانشجویان در مقوله‌های متفاوت از جمله رفتارشناسی، لحن صدا و صحبت

^{۲۲}- Hammersley

^{۲۳}- در تحلیل ساختاری متن پیاده شده، واژه‌ها، مفاهیم و ارتباط میان آن‌ها بر حسب میزان تکرار، تعداد واژه‌ها، الفاظ، کنایه‌ها و اصطلاحات به کار رفته در جمله‌ها و میزان تکرارشان شمارش و بررسی می‌گردد تا الگوهای موجود در گفته‌ها کشف شود (Karimi & Nasr, 2012).

^{۲۴}- در این روش تحلیل، پژوهشگر درصدد است تا حد امکان، به آشکار نمودن پیام‌های نهفته در متن نوشتاری مصاحبه بپردازد. طبقه توصیه گیلهام، برای دستیابی به این هدف، متن مصاحبه باید به‌طور کامل و با شرح جزئیات نوشته شود (Gilham, 2000).

دوازده نوع معنا در هنگام ارائه کلاسی و پاسخ به نقد دانشجویان در حرکات غیرکلامی دانشجویان در حین ارائه شناسایی شد که در جدول ۱ ارائه شده‌اند. این نشانه‌شناختی محصول نوعی ترکیب حرکات زبان بدن دانشجویان است که بر اساس موقعیت‌های پیش روی یک دانشجو پدید می‌آید. هریک از این علائم دانشجویان را به سمت‌وسوی خاصی هدایت می‌کند و حاوی یک پیام است. در ادامه درباره هر کدام از این نشانه‌ها توضیحاتی ارائه می‌شود:

کردن، نوع نگاه و رفت و آمد در کلاس و حرکات دست و صورت پرداخته شده است. از آنجایی که زبان بدن افراد با توجه به وضعیت و موقعیت خاص او پی‌ریزی می‌شود، احتمال بسیار کمی وجود دارد که چنین وضعیتی برای فرد دیگری رخ دهد. به عبارتی دیگر، ارتباطات غیرکلامی با توجه به فرهنگ، تجربه و نوع تربیت افراد تغییر می‌کند و بهترین راهکار این است که برای درک مفهوم ارتباطات غیرکلامی افراد، موقعیت و وضعیت آنها را مورد مشاهده و تجزیه و تحلیل قرار داد. به‌طور کلی

جدول ۱: خلاصه یافته‌ها و فراوانی و درصد مصاحبه‌شونده‌ها و مشاهده‌شونده‌ها

ردیف	گفتمان	فراوانی و درصد مصاحبه‌شونده‌ها		فراوانی و درصد مشاهده‌شونده‌ها	
		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
۱	تکمیل کردن مطالب	۸	۸۰	۱۸	۱۰۰
۲	گفتمان اقناع‌سازی	۷	۷۰	۱۵	۸۳/۳
۳	قاطعیت و عدم قاطعیت ارائه‌دهنده	۵	۵۰	۱۴	۷۷/۸
۴	تأکید بر مطالب کلامی	۱۰	۱۰۰	۱۸	۱۰۰
۵	حفظ و برقراری آرامش	۵	۵۰	۱۴	۷۷/۸
۶	توانمندی و تسلط ارائه‌دهنده	۳	۳۰	۱۳	۷۲/۲
۷	اعتماد و کم‌اعتمادی از خود	۴	۴۰	۵	۲۷/۸
۸	تأیید و مخالفت	۶	۶۰	۱۷	۹۴/۴
۹	کنترل و هشدار به دانشجویان	۷	۷۰	۱۱	۶۱/۱
۱۰	مشارکت دانشجویان در کلاس درس	۶	۶۰	۱۵	۸۳/۳
۱۱	تعادل و رعایت عدالت	۱	۱۰	۷	۳۸/۹
۱۲	تعامل با دانشجویان	۲	۲۰	۶	۳۳/۳

علاوه بر کامل کردن صحبت‌های دانشجویان، معنا و مفهوم پیام را برای دانشجویان تقویت، روشن و شفاف می‌کرد و معنای دقیق و درستی را از پیام کلامی در اختیار دانشجویان و استاد

تکمیل کردن مطالب:
برخی از نشانه‌های زبان بدن دانشجویان در حین ارائه‌دادن با پیام‌های غیرکلامی همراه و هماهنگ بود. این پیام

قرار می‌داد. تحلیل زبان بدن تمام مشاهده‌شونده‌ها حاکی از آن بود که ارائه‌دهنده در هنگام ارائه‌دادن مطالب درسی، جهت تفهیم و تسهیل یادگیری مطالب خود از دستان خود استفاده می‌نمود. علاوه بر این تحلیل زبان بدن مشاهده‌شونده‌های کدهای ۹، ۱۱، ۱۶، ۱۸ نشان داد در هنگام توضیح دادن مطالب از دستان خود و تکرار کلمات معنای درست محتوای درس را در اختیار دانشجو معلمان قرار می‌داد. در همین رابطه مصاحبه‌شونده‌های کد ۶ و ۸ اظهار داشتند: «اکثریت دانشجو معلمان در هنگام توضیح دادن مطالب از دستان، قدم زدن در کلاس درس و تکرار محتوا استفاده می‌کردند و سعی داشتند مطالب غیرکلامی را تکمیل نمایند». همچنین مشارکت‌کننده کد ۹ بیان داشت: «ارائه‌دهنده‌ای در کلاس درس در هنگام صحبت کردن از اعضای بدن خود استفاده می‌کرد. به طوری که اگر دانشجویی صحبت کند با اشاره به او و باز کردن دو دست به سمت او نشان می‌داد که می‌توانید صحبت‌های خود را شروع کنید».

گفتمان اقناع‌سازی:

یکی از مضمون‌هایی که در مشاهده‌ها و مصاحبه‌ها بسیار پربسامد ظاهر شده است گفتمان اقناع‌سازی دانشجو معلمان توسط ارائه‌دهنده‌ها است. به طوری که اکثریت مصاحبه‌شوندگان و ارائه‌دهندگان بر این مقوله تأکید داشتند. تحلیل زبان بدن مشاهده‌شونده‌های کدهای ۱، ۴، ۵، ۸، ۹، ۱۰، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۷ و ۱۸ نشان داد که ارائه‌دهنده در هنگام پاسخ دادن به سؤالات دانشجویان در کلاس درس، با صدای آرام و روبه‌جلوی نقدکننده صحبت‌های فرد را کلمه‌به‌کلمه و با تأکید بر نکات و کلمات مهم بیان می‌کند. علاوه بر این، خلاصه‌ای از صحبت‌های خود را در پایان پاسخ‌هایش مجدداً برای دانشجویان بازگو می‌کرد. همچنین تحلیل مهارت‌های غیرکلامی کدهای ۲ و ۳ حاکی از آن بود ارائه‌دهنده در هنگام صحبت کردن با انگشت اشاره خود به سمت چپ و راست بر روی کلمات کلیدی تأکید می‌کرد. همچنین مصاحبه‌شونده‌های کدهای ۱، ۳، ۴ و ۸ اظهار داشتند: «وقتی دانشجویان مطالب را ارائه می‌دادند آنها از دست خود به‌منظور اینکه دانشجویان را قانع کنند استفاده می‌کردند».

در ارتباط با گفتمان اقناع‌سازی باید گفت که ارائه‌دهنده‌ها در پی این بودند که اظهارات خود را به اثبات برسانند و نقد دانشجویان را رد کنند. در همین رابطه، بررسی زبان بدن مشاهده‌شونده کد ۱۸ نشان داد برای اینکه اظهارات خود را اثبات و صحبت‌های دانشجویان را رد کند کف دستان خود را

به سمت پایین و رو به جلو بالا و پایین می‌کند و در حین صحبت کردن تکرار می‌کرد. علاوه بر این، تحلیل مهارت‌های غیرکلامی کدهای ۱۲ و ۱۴ حاکی از آن بود که ارائه‌دهنده سعی می‌کرد با صدای بلند به دانشجویان بفهماند صحبت‌های هم‌کلاسی آن‌ها قابل پذیرش نیست و نمی‌تواند درست باشد. تحلیل زبان بدن کد ۱ نشان داد که ارائه‌دهنده هنگام نگاه کردن به دانشجویان، به دانشجویان ناقد نگاه نمی‌کند بلکه به سایر دانشجویان نگاه می‌کرد. علاوه بر این مصاحبه‌شونده کد ۶ اظهار داشت: «ارائه‌دهنده در هنگام پاسخ به سؤالات دانشجویان به آنها نگاه می‌کرد و لبخند می‌زد و سپس رو به سایر دانشجویان می‌کرد و به‌طور مستقیم با آنها صحبت می‌کرد». در ارتباط با این مقوله، مصاحبه‌شونده کد ۱ اظهار داشت: «در هنگام پاسخ به سؤال دانشجو به او نگاه می‌کرد و لبخند می‌زد و سپس رو به سایر دانشجویان می‌کرد و به‌طور مستقیم با آنها صحبت می‌کرد». ارائه‌کننده کد ۱۱، برای پذیرش صحبت‌های خود توسط دانشجویان، مطالب خود را عینیت می‌بخشید. بدین گونه که رفتار و زبان بدن او حاکی از آن بود تغییر لحن صدا به‌طور بلند و استفاده از دست‌های خود در زمان تأکید بر روی کلمات کلیدی کاملاً مشخص بود و سعی بر عینیت بخشیدن به توضیحات خود را داشت.

قاطعیت و عدم قاطعیت ارائه‌دهنده:

قاطعیت به افراد کمک خواهد کرد تا رفتاری متعادل داشته باشند. بدین معنا که برنده - برنده بازی کنند. قاطعیت پایه و اساس تمام موفقیت‌هاست. افراد چه در مقام مسئول و چه در مقام شهروند عادی به‌راحتی و با قاطعیت می‌توانند به اهداف خود دست پیدا کنند. در همین رابطه تحلیل زبان بدن کدهای ۱، ۳، ۴، ۸، ۱۲، ۱۴، ۱۶، ۱۷ و ۱۸ حاکی از آن است در هنگام ارائه به چشمان دانشجو معلمان بدون تیزی نگاه می‌کردند. هم مشخص بود به دانشجو معلمان نگاه می‌کردند. در همین ارتباط، مصاحبه‌شونده کد ۵ بیان داشت: «دانشجو معلمان در هنگام ارائه دارای لحن متنوع و تابع اهمیت موضوع بودند و در هنگام توضیح دادن صدای قاطع داشتند». همچنین مصاحبه‌شونده کد ۲ بیان داشت: «ارائه‌دهندگان در هنگام توضیح دادن مطالب آموزشی، حرکات و حالات کاملاً باز و مثبت، جدی و منضبط داشتند». علاوه بر این، برخی از دانشجو معلمان در هنگام ارائه دادن قاطع نبودند و حالات سلطه‌پذیر و سلطه‌گر داشتند. در همین ارتباط، تحلیل زبان غیرکلامی ارائه‌دهندگان کدهای ۱۱ و ۱۶ نشان داد دارای رفتاری سلطه‌پذیر بوده‌اند و

نگاه‌های چشمی آنها در هنگام توضیح دادن بیشتر به سمت زمین بود و کمتر به دانشجویان نگاه می‌کردند و علاوه بر این، شانه‌های آنها آویزان و بازوانی گره کرده داشتند. علاوه بر این، مشاهده ارائه‌دهندگان کدهای ۵ و ۱۴ نشان داد که دارای رفتار سلطه‌گر هستند و در هنگام ارائه مطالب در جلوی دانشجومعلم‌ان دارای قفسه سینه برآمده و بدنی متمایل به جلو هستند و از انگشتان دست‌های خود بیش از حد استفاده می‌کنند. در ارتباط با رفتارهای سلطه‌گر و سلطه‌پذیر، مصاحبه‌شونده‌های کدهای ۳ و ۷ اظهار داشتند: «برخی از ارائه‌دهندگان دارای صدای بسیار بلند، تند و به حالت عصبی بودند و برخی دیگر دارای صدای وارفته و شل، لحنی یکنواخت بود و به‌طور مداوم به‌صورت عمیق نفس می‌کشید». همچنین مصاحبه‌شونده کد ۸ بیان داشت: «برخی از ارائه‌دهندگان ارتباط چشمی خیره و مسلط نسبت به دانشجومعلم‌ان داشتند».

تأکید بر مطالب کلامی:

سخنرانان، مدرسان، استادان، معلم‌ان و ارائه‌دهندگان از زبان بدن خود به‌منظور تأکید، تقویت، تکیه یا برجسته‌کردن صحبت‌ها و اظهارات خود استفاده می‌کنند. تحلیل زبان بدن تمامی ارائه‌دهنده‌ها حاکی از آن بود هنگامی که مطلب مهمی را قرار بود برای دانشجویان بیان کنند سعی می‌کردند با صدای بلند آن را بیان کنند و سپس آن را تکرار کنند. همچنین تمام مصاحبه‌شونده‌ها بیان داشتند: «قبل از آنکه مطالب مهمی گفته شود کمی مکث می‌کردند و سپس آن مطلب را می‌گفتند. همچنین برای شمردن و برجسته‌کردن مطالب از انگشتان دست خود استفاده می‌کردند. به‌طور مثال، یکی از ارائه‌دهنده‌ها وقتی می‌خواست چند تا از مزایای روش‌های تدریس نوین را نام ببرد از انگشتان دست خود به‌منظور هر یک از مزایا استفاده می‌کرد». مصاحبه‌شونده کد ۱۰ بیان داشت: «یکی از ارائه‌دهندگان برای اینکه روی مطالب مهم تأکید کند با مازیک بر روی تخته وایت برد ضربه می‌زد و با صدای بلند تأکید می‌کرد که بسیار مهم هستند».

حفظ و برقراری آرامش:

تحلیل زبان بدن اکثریت ارائه‌دهندگان (کدهای ۱، ۲، ۴، ۶، ۷، ۹، ۱۰، ۱۲، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸) نشان داد آنها در هنگام ارائه دادن کاملاً تلاش می‌کنند که آرامش خود را حفظ کند و بدون هیچ‌گونه علائم و زبان بدن اضافی به توضیحات خود بپردازند. همچنین تحلیل مشاهده زبان بدن کد ۱۳ نشان داد ارائه‌دهنده وقتی مطالب را برای دانشجویان توضیح می‌داد دست و پاهای خود را بدون نظم خاصی قرار می‌داد. علاوه بر

این، مصاحبه‌شونده کد ۶ بیان داشت: «ارائه‌دهنده‌ای در هنگام ارائه مطالب خود به همه دانشجومعلم‌ان نگاه می‌کرد. در ابتدای کلاس درس به دانشجویان لبخند می‌زد. با لبخند زدن خود نشان می‌داد تمایل به گفتگو و معاشرت با دانشجویان دارد و با این کار، به دانشجویان این حس را می‌داد که ارائه‌دهنده دوست دارد با آنها همکاری کند و محیط مساعد و آرامی را برای دانشجویان فراهم کند. علاوه بر این، در هنگام توضیح مطالب با صدای آرام و ملایم صحبت می‌کرد و سعی در برقراری آرامش در کلاس درس را داشت».

توانمندی و تسلط ارائه‌دهنده:

تحلیل زبان بدن مشاهده‌شونده کد ۱۸ نشان داد در هنگام توضیح مطالب درس از تن و لحن متفاوتی در هر لحظه از زمان استفاده می‌کرد. به‌طور مثال، وقتی از روی کاغذ مطالب خود را گزارش می‌داد بعد از مدت زمانی که آرام بود با صدای بلند مطالب را ارائه می‌کرد. در همین رابطه مصاحبه‌شونده کد ۸ اظهار داشت: «اکثر دانشجومعلم‌انی که ارائه داشتند و به سؤالات دانشجویان پاسخ می‌دادند در انتخاب پوشیدن لباس روز ارائه خود دقت می‌کردند. اکثریت آنها لباس با رنگ سرمه‌ای می‌پوشیدند و نکته قابل توجه این بود که اکثر ارائه‌دهنده‌ها از شلوار مشکلی در روز ارائه خود استفاده می‌کردند». همچنین تحلیل مشاهده‌شونده کد ۹ و ۱۱ حاکی از آن بود آنها هنگام ارائه مطالب خود برای اینکه تسلط خود را بر محتوا نشان دهند رو به جلو خم می‌شدند و مطالب را توضیح می‌دادند.

اعتماد و کم‌اعتمادی از خود:

تحلیل زبان بدن کد ۱۲ حاکی از آن است ارائه‌دهنده در هنگام پاسخ به سؤالات دانشجومعلم‌ان با نگاه به چهره دانشجویی که سؤال پرسیده است او را به همکاری و کمک تشویق می‌کرد. با این کار بخشی از پاسخ سؤال را در اختیار او قرار می‌داد و فردی با اعتماد به نظر می‌آمد. به‌علاوه، ارائه‌دهنده‌ای برای ایجاد اعتماد بین خود و دانشجومعلم‌ان، در میان دانشجویان می‌رفت و پشت سر آنها را لمس می‌کرد. همچنین هنگامی که برای دانشجویان ارائه می‌داد تماس چشمی با همه دانشجویان داشت. علاوه بر این، زبان بدن کد ۱۱ نشان داد اطمینان از کار خود ندارد و به یک طرف صندلی تکیه نموده است. همچنین اعتماد به نفس داشتن مدرس یکی از ویژگی‌های مهم مدرسان در تدریس دروس است که مصاحبه‌شونده کد ۷ پیرامون آن بیان داشت: «یکی از ارائه‌دهندگان در هنگام ارائه دادن مطالب دست خود را روی دست در پشت سر قرار داده و سر خود را بالا و در کلاس درس

قدم می‌زد. همچنین ارائه‌دهنده دیگری وقتی وارد کلاس درس شد با افراد ردیف اول کلاس درس دست داد و وضعیت روحی و روانی آنها را سؤال کرد. مصاحبه‌شونده کد ۱۰ بیان داشت: «اکثر دانشجومعلمانی که برای ارائه در جلو کلاس حاضر می‌شدند در هنگام ارائه دادن، کاغذ خود را با دو دست گرفته بودند. علاوه بر این، ارائه‌دهنده دیگری بود و هنگام ارائه دادن دست در لابه‌لای موهای خود می‌برد و با آنها بازی می‌کرد و به‌طور مکرر به‌صورت خود دست می‌زد».

تأیید و مخالفت:

گفتمان تأیید (موافق) حرکاتی هستند که برای تصدیق و تأیید اعمال دیگران و گفتمان عدم تأیید (مخالفت)، حرکاتی هستند که به‌منظور مخالفت یا عدم تأیید گفته‌های دیگران مورد استفاده قرار می‌گیرند. به‌علاوه، وقتی صحبت‌های استادان و دانشجویان هم‌راستا باشند از نشانه‌های تأیید و در غیر از این صورت از نشانه‌های مخالف و عدم هم‌عقیده بودن استفاده می‌شود. تحلیل زبان بدن کد ۳ نشان داد وقتی ارائه‌دهندگان به سؤالات دانشجویان پاسخ می‌دادند و صحبت‌های آنها را تأیید می‌کردند با بالا و پایین کردن سر خود صحبت‌های آنها را تأیید و یا با آنها مخالفت می‌کردند. همچنین بررسی زبان بدن کد ۱۵ نشان داد در هنگام ارائه دانشجومعلم، یکی از دانشجویان از ایشان اجازه خروج از کلاس خواستند که ارائه‌دهنده با آوردن سر خود به پایین تأیید کرد. همچنین در همین حین، دانشجویی از استاد اجازه خروج از کلاس را گرفت که با بالا بردن سر خود مخالفتش را نشان داد. در همین ارتباط مصاحبه‌شونده کد ۴ اظهار داشت: «در هنگام ارائه دانشجومعلمان و پاسخ به سؤالات دانشجویان برای عدم موافقت با صحبت‌های آنها، سر خود را به سمت چپ و راست حرکت می‌دادند تا مخالفت خود را به دانشجویان اعلام نمایند». همچنین مصاحبه‌شونده کد ۱۰ بیان کرد: «یکی از دانشجویان که در درس روش تدریس ارائه داشت هنگام مخالفت با دانشجویان ابروهای خود را جهت مخالفت با درخواست او بالا می‌برد».

کنترل و هشدار به دانشجویان:

تعامل‌های کلامی به سبب کنترل و جهتی که دارند، سازمان‌یافته‌اند. این کنترل و تدبیر وقتی با پیام‌های غیرکلامی همراه شوند بهتر به نتیجه می‌رسند (جلیلیان و همکاران، ۱۴۰۲). تحلیل مهارت‌های غیرکلامی کدهای ۵، ۷ و ۱۶ نشان داد دانشجو معلم در هنگام ارائه دادن از انگشت اشاره خود به‌منظور کنترل دانشجویان استفاده می‌کردند. همچنین حالت

چهره برخی از ارائه‌دهندگان به‌صورت خشم می‌شد. بررسی زبان بدن ارائه‌دهنده‌های کدهای ۱۰، ۱۱، ۱۳ و ۱۸ حاکی از آن بود برای اینکه دانشجویان را کنترل کنند روی خود را از یک شخص به شخصی دیگر تغییر می‌دادند و به‌علاوه، لحن صدای خود را بالا و پایین می‌کردند. در همین ارتباط، مصاحبه‌شونده کد ۸ بیان داشت: «برخی از دانشجویان، زمان ارائه هم-کلاسی خود را با سؤالات بدون هدف می‌گرفتند که در همین حین، ارائه‌دهنده اخم کرده و ابروهای او در هم می‌رفت». همچنین مصاحبه‌شونده کد ۹ اظهار داشت: «هنگامی که دانشجومعلمان ارائه داشتند برای اینکه دانشجویان را کنترل و دعوت به سکوت کنند در بین صندلی‌های آنان قدم می‌زدند و یا اینکه در جلوی ردیف اول قدم می‌زدند و صحبت می‌کردند».

مشارکت دانشجویان در کلاس درس:

استفاده از زبان بدن توسط مدرسان در کلاس درس باعث افزایش مشارکت دانشجویان می‌شود. به‌عنوان یک عنصر حمایتی، حالات چشم و صورت معلمان و حرکات دست و بازو به دانشجویان اجازه می‌دهد تا درس را بهتر درک کنند. تحلیل زبان بدن کدهای ۶ و ۹ حاکی از آن بود که دانشجومعلمانی که احساس می‌کردند دانشجویان آنها علاقه خود را به درس از دست می‌دهند، صدای خود را بلند می‌کردند به‌گونه‌ای که مشخص بود صدای او نسبت به قبل بلندتر شده است توجه دانشجویان را به درس جلب و آنها را در درس مشارکت می‌دادند. بررسی و مشاهده مهارت‌های غیرکلامی کدهای ۱، ۲، ۴، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۷ و ۱۸ حاکی از آن بود که دانشجویان برای توجه به درس و متمرکز بودن بر محتوا از بَشْکَن (انگشتک) انگشت دست خود استفاده می‌کردند. صدای بلند بَشْکَن باعث می‌شد تا دانشجویان سکوت را رعایت کنند و حواسشان نسبت به درس جمع شود. علاوه بر این، تحلیل زبان بدن کد ۳ نشان داد که در هنگام اینکه دانشجویان سر و صدا و شلوغ می‌کنند با زدن کف دستان خود به هم، کلاس درس را به سکوت دعوت می‌کردند. در همین ارتباط، مصاحبه‌شونده کد ۵ بیان داشت: «برای جلب توجه دانشجویان، ارائه‌دهنده با زدن بر روی میز استاد آنها را دعوت به سکوت می‌کرد و توجه آنها را به تدریس خود جلب می‌کرد. علاوه بر این، برای جلب توجه دانشجویان به درس، ارائه‌دهنده در هنگام تلاش می‌کرد که تماس چشمی با همه دانشجویان داشته باشد و آنها را در مشارکت درس فعال و فکر و ذهن آنها را از درس خارج نکند بلکه با آگاهی کامل صحبت‌های خود را گوش دهند».

تعادل و رعایت عدالت:

تحلیل نشانه‌شناختی زبان بدن دانشجومعلم کد ۱۷ نشان داد که در هنگام ارائه‌دادن، تماس چشمی با تمامی دانشجویان برقرار می‌کرد. همچنین تحلیل زبان کدهای ۶ و ۳ حاکی از آن بود برای اینکه تمام دانشجویان صدایشان را بشنوند با صدای بلند و رعایت تماس چشمی با همه دانشجویان صحبت‌های خود را بیان می‌کردند. همچنین مصاحبه‌شونده کد ۴ اظهار داشت که دانشجو در هنگام توضیح مطالب از روی برگه‌ای که مطالب خود را نوشته بود می‌خواند و سر او رو به پایین بود.

تعامل با دانشجویان:

تحلیل زبان بدن مشاهده‌شونده‌های کدهای ۳، ۷، ۱۴، ۱۵ و ۱۶ نشان داد که ارائه‌دهنده‌ها در هنگام پاسخ به سؤالات دانشجویان، با دقت به آنها گوش داده و سپس پاسخ می‌دادند. علاوه بر این، لحن صدای مشاهده‌شونده کد ۱۰ نشان داد با استفاده از لحن صدای خود سعی در برقراری تعامل بین خود و شنونده داشت. همچنین مصاحبه‌شونده کد ۱ اظهار داشت: «یکی از ارائه‌دهنده‌ها برای برقراری ارتباط با دانشجویان با استفاده از لحن، حالات صورت و دستان خود احساسات و نگرش مثبتی را به آنها تزریق می‌کرد تا یادگیری مطالب را برای آنها تسهیل کند». شنیدن صحبت‌های دانشجویان و پذیرش و اصلاح صحبت‌های خود از راه‌های برقراری ارتباط با دانشجویان است. به طوری که مصاحبه‌شونده کد ۲ بیان کرد یکی از دانشجویان بعد از صحبت‌های ارائه‌دهنده، توضیحاتی را ارائه داد که ارائه‌دهنده توضیحات ایشان را با حرکات سر تشویق کرد. دانشجو با دستان خود پذیرفت. بدین گونه با شنیدن صحبت‌های دانشجویان به آنها اهمیت دادند.

۵. بحث

داشتن مهارت‌های ارتباطی مؤثر، یکی از معیارهای اصلی و حرفه‌ای در آموزش است که نوعی ارتباط حرفه‌ای محسوب می‌شود. ارتباط مدرسان با فراگیران، جایگاه مهمی در افزایش کیفیت آموزش و یادگیری و بهبود نگرش فراگیران دارد. دانشجومعلم یا همان معلمان آینده باید با الگوسازی رفتار خویش اثربخش‌ترین اقدام را اعمال نمایند؛ چراکه: «دو صدگفته چون نیم‌کردار نیست». نظام تعلیم و تربیت ما باید از نظر اثربخشی، کردار را بر گفتار ترجیح دهد و به همین دلیل خداوند متعال در دستوری آموزشی می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ». علاوه بر این، می‌توانیم به جمله پربار: «رنگ رخسار خبر می‌دهد از سر درون» اشاره کنیم که شخصیت انسان‌ها به صورت غیرکلامی در رفتارها

متجلی است. در پژوهش حاضر سعی بر آن شد تحلیل نوع و لحن صدای ارائه‌دهنده‌ها، نوع نگاه، حالات و نحوه تکان دادن دست‌ها، سر و صورت و نوع رفتار کلی آنها مورد توجه قرار گیرد. نتایج تحلیل‌ها حاکی از آن است که مهم‌ترین گفتمان‌هایی که مورد نگاه قرار گرفت شامل گفتمان‌های تکمیل‌کردن مطالب، گفتمان اقناع‌سازی، قاطعیت و عدم قاطعیت ارائه‌دهنده، تأکید بر مطالب کلامی، حفظ و برقراری آرامش، توانمندی و تسلط ارائه‌دهنده، اعتماد و کم‌اعتمادی ارائه‌دهنده، تأیید و مخالفت، کنترل و هشدار به دانشجویان، مشارکت دانشجویان در کلاس درس، تعادل و رعایت عدالت و تعامل با دانشجویان بود.

یافته‌های پژوهش با برخی از نتایج بدیر و دسکان (۲۰۲۳)، کوچوک (۲۰۲۳) و گولک و تمل (۲۰۱۵) همسو می‌باشند. در تبیین این نتایج می‌توان گفت زبان بدن نقش مؤثری در هر یک از موارد ذکر شده دارد و می‌تواند عامل حیاتی و مهمی در تسهیل یادگیری مطالب و محتوای تدریس باشد. دانشجومعلم‌ان در هنگام استفاده از زبان بدن، کلاس خود را به صورت کارآمدتری مدیریت می‌کنند، در برقراری ارتباط موفق‌تر هستند، درک مطالب و محتوا برای آنها راحت‌تر است، افزایش توجه فراگیران به درس دوچندان و منجر به ارائه دوره‌های جامع‌تری خواهد شد، در برانگیختن فراگیران به درس بهتر عمل می‌کند، معلم ارائه بهتری خواهد داشت، افزایش علاقه فراگیران در فراگیران خواهد شد. علاوه بر این، استفاده از زبان بدن در تدریس، نگرش مدرسان را نسبت به تدریس مثبت و در تسهیل رفع رفتارهای نامطلوب مؤثر خواهد بود. دریافت نشانه‌ها از زبان بدن مدرسان به دانشجویان نشان می‌دهد که مدرسان مشتاق ادامه دادن تدریس هستند یا اینکه در انتظار پایان کلاس درس هستند. این رفتار بر انگیزه دانشجویان مؤثر و نقش بسزایی در یادگیری آنان دارد. درک پیچیدگی‌ها و لایه‌های معنایی که از طریق زبان بدن منتقل می‌شود همدلی و وحدت را در بین دانشجویان مختلف پرورش می‌دهد. زبان بدن غالباً می‌تواند معنا و احساسات را مؤثرتر از کلمات منتقل کند. با استفاده از زبان بدن مناسب، می‌توان ایده‌ها و مفاهیم دشوار را به گونه‌ای به فراگیران منتقل کرد که درس را به یادماندنی‌تر کند. بر اساس یافته‌ها، استادانی که رابطه خوبی با دانشجویان خود دارند دانشجویان خود را درگیر کلاس و انگیزه می‌کنند. علاوه بر این، دانشجویان اساتیدی را که به نظر غیرقابل دسترس، دورافتاده و بی‌علاقه هستند و با بدنی کج می‌نشینند، دست روی دست می‌گذارند، از تماس

چشمی اجتناب می‌کنند یا به‌طور دیگری نشانگر زبان بدن نامطلوب دارند، از آنها دور می‌شوند. زبان بدن همچنین می‌تواند برای سنجش احساس دانشجویان و میزان درک مطالب مورد استفاده قرار گیرد.

یکی از گفتمان‌ها که به‌وفور استفاده شده است گفتمان تکمیل کردن مطالب درسی است. تحلیل زبان بدن اکثر مشاهده‌شونده‌ها نشان داد که ارائه‌دهندگان از زبان بدن خود جهت تکمیل محتوای درس استفاده می‌کردند. یک پیام غیرکلامی علاوه بر کامل کردن پیام کلامی، آن را تقویت، روشن و شفاف کرده و معنای درستی از پیام کلامی را در اختیار دانشجویان می‌گذارد. به‌طور مثال، وقتی مدرس، استاد و یا هر ارائه‌دهنده دیگری می‌خواهد به صحبت‌های خود پایان دهد سعی می‌کند با نشان دادن حرکات سر، دست، چشم یا بدن خود گفتار و صحبت‌های خود را جهت داده تا به پایان برسد. زبان بدن همه‌کاره‌ترین راه ارتباطی است که بر هر مانعی غلبه می‌کند و به‌عنوان یک ابزار قدرتمند در کنار ارتباط کلامی برای تکمیل مطالب استفاده می‌شود.

از دیگر گفتمان‌هایی که دانشجویان در هنگام ارائه خود از زبان بدن استفاده می‌کردند گفتمان کنترل و هشدار به دانشجویان است. در تبیین این یافته می‌توان بیان کرد استفاده از زبان بدن و ارتباط مؤثر و مثبت بین ارائه‌دهندگان و دانشجویان کلاس درس، توان آن‌ها را جهت هدایت و تحت تأثیر قرار دادن دانشجویان در کلاس درس افزایش می‌دهد و تقویت می‌کند. افزون بر این، شلوغی بیش از حد دانشجویان منجر به تقلیل کارایی و اثربخشی دانشجویان در رسیدن به هدف خود و مانع رشد و پیشرفت فراگیران می‌شود. ارائه‌دهندگان باید تمام تلاش خود را جهت کنترل کلاس درس و نظارت بر تعامل اجتماعی و رفتار دانشجویان به کار گرفته و کلاس درس را به‌گونه‌ای مدیریت نمایند که آنها بتوانند در هنگام کلاس‌داری خود، کنترل کلاس درس خود را حفظ کنند؛ چراکه مدیریت رفتار دانشجویان از پایدارترین و گسترده‌ترین چالش‌های پیش‌روی دانشجویان و آغاز کار آنها و از نگرانی‌های شایع معلمان باتجربه و هم معلمان تازه‌کار است که در بین معلمان تازه‌کار بیشتر است. زبان بدن یک تکنیک حیاتی برای حفظ نظم و کنترل در کلاس درس است. با استفاده از حالت‌ها و حرکات مناسب، می‌توان به دانشجویان نشان داد که چه زمانی باید توجه کنند، چه زمانی مزاحم

می‌شوند و چه زمانی باید ساکت باشند. این به ایجاد یک محیط یادگیری منضبط و متمرکز برای عملکرد تحصیلی کمک می‌کند.

مشارکت‌دادن دانشجویان در فرایند تدریس یکی دیگر از گفتمان‌هایی است که ارائه‌دهندگان در ارائه خود استفاده می‌کردند. این نتایج با نتایج پژوهش‌های پکرون و مارش^{۲۵} (۲۰۲۲)، لدبوری^{۲۶} (۲۰۰۴) همخوانی دارد. نتایج پژوهش آنها نشان داد که زبان بدن یک منبع انگیزشی بسیار مهم نسبت به تدریس دروس محسوب می‌شود و دانشجویان حس مهم بودن را درک کنند و اعتماد به نفس زیادی کسب کنند. مدرسانی که با فراگیران ارتباط غیرکلامی برقرار می‌کنند باعث می‌شوند تا توجه فراگیران را نسبت به مطالب درسی افزایش دهند و آنها را تشویق می‌کنند تا در بحث‌های کلاسی شرکت کنند. عدم توجه به زبان بدن منجر به یکنواختی کلاس درس و بی‌توجهی و بی‌علاقگی دانشجویان به موضوع درسی می‌شود. استفاده از زبان بدن در کلاس‌های درس بر دانشجویان بی‌انگیزه و بی‌اشتیاق کلاس درس تأثیرگذار بوده و آنها را از حالت منفعلی خارج و فعال و پرنرژی می‌شوند.

حفظ اقتدار و قاطعیت در کلاس‌های درس موجب می‌شود از رفتارهای مخرب جلوگیری شود. به‌طور مثال، با صاف ایستادن استاد در کلاس‌های درس، حس اقتدار و احترام به دانشجویان منتقل می‌شود. بدون شک بی‌توجهی به زبان بدن در شوق و رغبت شنونده و کارایی و اثربخشی صحبت‌های ارائه‌دهنده مؤثر است. همچنین حفظ آرامش و ایجاد آرامش با استفاده از زبان بدن می‌تواند در پیشرفت و تسهیل یادگیری تأثیرگذار باشد. هنگام تعامل با دانشجویانی که درگیر مشکلات عاطفی هستند یا از آن رنج می‌برند، زبان بدن بسیار مهم است. با استفاده از لحن گرم و همدلانه، حفظ تماس چشمی، و استفاده از حالات و حرکات مناسب صورت، می‌توان محیطی امن و حمایت‌کننده ایجاد کرد که در آن دانش‌آموزان احساس راحتی کنند و نگرانی‌های خود را به اشتراک بگذارند و درخواست کمک کنند. بسیاری از مسائل ارتباطی با کلام و سخنوری قابل بیان نیست و پاسخ‌های متقابل انسان‌ها در یک تعامل پیچیده از ارتباطات معنا می‌شود و اهداف، احساسات و حالات فرد از طریق رفتارهای زبانی و غیرزبانی قابل بیان است. زبان بدن شامل همه رفتارهایی است که آگاهانه یا ناآگاهانه در حضور دیگران ابراز می‌شود یا توسط دیگران درک

^{۲۶} - Ledbury

^{۲۵} - Pekrun & Marsh

می‌شود. پیگیری پویای حالات عاطفی فرد، تحلیل زبان بدن، پی‌بردن به رفتارهای معنادار و جهت‌گیری بهتر نسبت به مخاطب از فواید استفاده از زبان بدن در کلاس درس است. زبان بدن می‌تواند به‌وضوح بر اطلاعات کلامی تأکید کند؛ چرا که تعاملات پرمعنی بشر به‌وسیله نشانه‌های کلامی و غیرکلامی آشکار می‌شوند. چنین نشانه‌هایی نشان‌دهنده حالات عاطفی مخاطب است که دارای ویژگی‌های پیوستگی، شدت تغییر و وضوح است. زبان بدن بسته به بافت ارتباط، اهداف مختلفی را برآورده می‌سازد و می‌تواند جایگزین، مکمل، مخالف و مغایر پیام‌های کلامی باشد و به تأکید ما بر بخش‌های کلامی بیفزاید و به ترسیم و توصیف محتوای پیام‌ها و تنظیم جریان ارتباط و شروع و حفظ ارتباط کمک کند.

۶. نتیجه‌گیری

در نهایت در مقام جمع‌بندی می‌توان گفت زبان بدن می‌تواند شانس موفقیت یا شکست انسان را در برخوردهای اجتماعی، شخصی و شغلی به شدت تحت تأثیر قرار دهد. ما می‌توانیم با زبان بدن، طرف مقابل را بهتر درک کرده، به حفظ یکپارچگی درس و تسریع در درک فراگیر کمک کرده، یادگیری را ماندگارتر و تمرکز فراگیران را در طول تدریس دوچندان تر کنیم. جذاب‌تر و لذت‌بخش‌تر کردن آموزش؛ جلب‌توجه کردن دانشجویان، کاهش اضطراب محیط کلاس درس، جلوگیری از متنشج کردن محیط کلاس درس، درگیر کردن دانشجویان نسبت به موضوع درس، شناخت محیط کلاس درس و اطراف آن و برقرار تعامل با محیط، ایجاد محیط امن، آشکار کردن احساسات دانشجویان، بالا نگه داشتن انگیزه و مشارکت دانشجویان در کلاس درس از تأثیرات استفاده از زبان بدن در تدریس است. از این رو می‌توان گفت با استفاده صحیح و اصولی از زبان بدن می‌توان ارتباط بهتری با افراد داشت و از سوءتفاهم‌ها و آغاز هرگونه تعارضی جلوگیری کرد. هر یک از افراد با زبان بدن خود سعی می‌کنند دانشجویان را به خود جذب کنند و آنها را به یادگیری محتوا علاقه‌مند کنند. به‌علاوه اگر همه ما در گفتارهای روزمره و روابط رسمی خودآگاهی بیشتری از زبان بدنمان داشته باشیم، آنگاه شاهد موفق‌تر بودن ارتباط خود خواهیم بود که بدون تردید شرط لازم برای پیشرفت در تمام عرصه‌های اجتماعی است؛ چراکه زبان بدن یک اطلاع‌رسانی بصری است که به‌طور جدایی‌ناپذیری با تمام حوزه‌های تعامل و عملکرد انسان پیوند خورده است و از به حداقل رساندن آسیب‌های اطلاعاتی در انتقال پیچیده‌ترین و گاهی مبهم‌ترین معانی اطمینان می‌دهد؛ لذا

پیشنهاد می‌شود دانشجویان قبل از ارائه‌های خود از آینه‌سازی استفاده نمایند؛ چرا که همگام‌سازی زبان بدن بین دو فرد است که به تقویت خودکنترلی، ایجاد اعتماد، رشد و افزایش ارتباط مؤثر با دیگران، دوست‌یابی و تأثیرگذاری بر دیگران منجر می‌شود. علاوه بر این، پیشنهاد می‌شود در ارتباط با زبان بدن دانشجویان در هنگام تدریس، کارگاه‌ها، هم‌کاوی‌ها و جلسه‌هایی جهت آموزش زبان بدن برگزار شود. همچنین زبان بدن دانشجویان می‌تواند در قالب یک واحد درسی یا در قالب چند سرفصل یک درس به آن‌ها آموزش داده شود. هنگامی که دانشجویان نشانه‌های غیرکلامی را بشناسند و درک کنند می‌توانند با اساتید خود در سطح عمیق‌تری ارتباط برقرار کنند. البته توجه به این نکته حائز اهمیت است که تفسیر فرهنگ زبان بدن یک فرایند مداوم یادگیری و رشد است. همچنین پیشنهاد می‌شود وزارت آموزش و پرورش و دانشگاه فرهنگیان کتابچه‌ای در مورد زبان بدن دانشجویان، دانش‌آموزان و معلمان آماده و در اختیار تمامی مدارس سراسر کشور ما قرار دهند تا آنها بتوانند به‌راحتی زبان بدن افراد را تفسیر و استفاده نمایند.

References

- Ai-Media (2023). Sign language alphabets. <https://www.ai-media.tv/sign-languagealphabets/>.
- Bedir, H., & Daskan, A. (2023). The Significance of Body Language in Foreign Language Learning and Teaching. *International Journal of Social Sciences & Educational Studies*, 10(1).
- Behnam, M; Qavam, A, GH; Taghavi, M & Hashemi, M R. (2014). Silent Speech A Reflection on the body language in Shams's ghazals. *literary Arts*, 6,2(2): 33-48. <https://doi.org/20.1001.1.20088027.1393.6.2.5.7>. (inPersian)
- Birdwhistell, R. L. (1974). *Toward analyzing American movement. Nonverbal communication*, 134-143.
- Elakkiya, R., Vijayakumar, P., & Kumar, N. (2021). An optimized generative

- Küçük, T. (2023). *The power of body language in education: A study of teachers' perceptions. International Journal of Social Sciences & Educational Studies, 10(3), 275-289.*
- Ledbury, R. et al., (2004). *The Importance of Eye Contact in the Classroom. The Internet TESL Journal*, from: <http://iteslj.org>
- National Institute on Deafness and Other Communication Disorders (NIDCD) (2023). American sign language. <https://www.nidcd.nih.gov/health/american-signlanguage>.
- Pease, A. (2003). *Body Language (Bedenin Dili). (Çev. Özben Yeşim). Rota Yayınları.*
- Pekrun, R., & Marsh, H. W. (2022). Research on situated motivation and emotion: Progress and open problems. *Learning and Instruction, 81*, 101664.
- Rao, M. S. (2017). Tools and techniques to boost the eloquence of your body language in public speaking. *Industrial and commercial training, 49(2), 75-79.*
- Rostaie, M. (2013). Use body language in communication for success. *Librarianship, archive and research copy, 19.*
- Ryan, O, K., & Schrank, L. (2008). *Body Language: Beyond Words.* (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/2.5/>).
- Tai, Y. (2014). The Application of Body Language in English Teaching. *Journal of Language Teaching and Research, 5,5: 1205-1209.*
- Tolepbergen, Y., Karzhaubaeva, S. (2023). physical theater and the formula for interpreting body language culture. *Central Asian Journal of Art Studies, 8(4): 179- 195.*
- adversarial network based continuous sign language classification. *Expert Systems with Applications, 182*, 115276.
- Gibson, W, J. & Brown, A. (2009). *Working with Qualitative Data*, CA: SAGE Publications.
- Gillham, B. (2000). *The Research Interview*, London, Rautledge.
- Gulec, S., & Temel, H. (2015). Body language using skills of teacher candidates from departments of mathematics education and social studies education. *Procedia-Social and Behavioral Sciences, 186*, 161-168.
- Hosseini, N, S. (2012). body language passing on the communication skills of the case; 165th Iranian Public Relations Association: Body language; The need for effective communication. *Public Relations, 91*, 11-15. (inPersian)
- Jalilian, Z; Ahmadi, M; Amiri, J & Zinivandd, T. (2023). A semiotic Analysis of body language in the novel "sleeping in the cherry Field" by Azhar Jerjis. *Journal of foreign language research, 13(1): 20-38.* (inPersian)
- Jamali, N & Afzaltousi, E. (2019). Body language and its role in Advertisement (case study: commercials of Iranian celebrities). *New Series, 11(4): 17 -26.* (inPersian)
- James, R. (2020). *Body Language: Master The Psychology and Techniques Behind How to Analyze People Instantly and Influence Them Using Body Language, Subliminal Persuasion, NLP and Covert Manipulation.* SD Publishing LLC.
- Karimi, S & Nasresafhani, A. (2012). Interview data analysis methods. *Research, 7 (1), 71-94.* (inPersian)

Walsh, E. A., Meers, L. L., Samuels, W. E., Boonen, D., Claus, A., Duarte-Gan, C.,... & Normando, S. (2024). Human-dog communication: How body language and non-verbal cues are key to clarity in dog directed play, petting and hugging behaviour by humans. *Applied Animal Behaviour Science*, 272, 106206.

World Health Organization (2023). *Deafness and hearing loss*. <https://www.who.int/health-topics/hearing-loss>.

